

Pavel Varsik – slovenský legionár a bankár (1891 – 1939)

Zora Vypušťáková
Národná banka Slovenska

Pátranie po predkovi Pavlovi Varsikovi, ktorý pracoval pred viac ako osemdesiatimi rokmi na významných pozíciách v bankovom sektore, som začala minulý rok. Pátranie však nebolo jednoduché. V archíve Národnej banky Slovenska som si preštudovala jeho osobný spis a keďže väčšina dokumentov bola v Prahe, archivári NBS oslovili kolegov z Českej národnej banky. Ani dokumenty z archívu ČNB však neposkytovali kompletný obraz o tom, ako Pavel Varsik konaním zo svojej pozície ovplyvnil životy iných ľudí. A tak bolo nutné pozrieť sa aj do Štátneho archívu v Bratislave a jeho pracoviska Archívu v Skalici.

Pavel Varsik sa narodil v r. 1891 na Myjave v rodine majstra pytlíkarskeho cechu Pavla Varsika a Anny rodenej Dingovej. Vzdelanie získal na Evanjelickom lýceu v Bratislave, na Gymnáziu v Nagy Körösi a v Nemeckej akadémii v Linzi. V r. 1910 a 1911 začal pracovať v Novej banke na Myjave. V r. 1911 a 1912 absolvoval vojenskú prezenčnú službu a pred prvou svetovou vojnou v r. 1912 až 1914 pracoval tiež v Úvernej banke v Ružomberku. Počas prvej svetovej vojny ho odvelili na východný front. Vo februári 1915 sa dostal do ruského zajatia. V apríli 1916 vstúpil do 1. srbskej dobrovoľníckej divízie a zúčastnil sa na ťažkých bojoch v kraji Dobruďža proti Bulharom. Bol povýšený na hodnosť poručíka srbskej armády. Koncom roku 1916 ho premiestnili do Voznesenska. Dňa 2. augusta 1917 utrpel zranenie a črepiny granátu mu prenikli hlboko do hlavy. Dve operácie absolvoval na fronte – v poľnej nemocnici vo Voznesensku a potom v Odese. V novembri 1917 sa mu podarilo s poľnou nemocnicou Červeného kríža odísť do Murmanska a odtiaľ do Anglicka, kde mu v nemocnici v Newcastli vybrali z hlavy črepiny. Jedna však predsa len zostala a neskôr robila zdravotné problémy. V roku 1918 sa stal príslušníkom 22. československého streleckého pluku vo Francúzsku. Pôsobil v Československej národnej rade v Paríži. Domov do Československa sa vrátil až v decembri 1918. Dňa 6. marca 1920 sa oženil v evanjelickom kostole na Myjave so Zorou rodenou Izákovou, dcérou Eleny Izákovovej rod. Štefánikovej, sestry Milana Rastislava Štefánika.

Za zásluhy počas vojny dostal viacero ocenení. Bol vyznamenaný čsl. vojnovým krížom, srbskou Karadjordjevovou hviezdou s mečmi, ruským Radom sv. Anny a Radom rumunskej koruny s mečmi. Dosiahol hodnosť kapitána 22. pluku čsl. légii vo Francúzsku a neskôr dokonca podplukovníka. V rokoch 1918 až 1920 pôsobil na základe vymenovania Ministra s plnou mocou pre správu Slovenska Dr. Vavra Šrobára ako vládny referent pre vojenské veci Ministerstva s plnou mocou pre správu Slovenska až do jeho zrušenia v r. 1920 a krátko aj

Pavel Varsik, 1918

Foto: archív autorky

vo funkcii armádneho inšpektora pre Slovensko. Jeho hlavná úloha spočívala v realizácii vojenských záležitostí na Slovensku v spolupráci s tamojšími politickými a verejnými orgánmi a v spracúvaní situačných hlásení vojensko-politického charakteru zo Slovenska, ktoré prevažne adresoval Generálnemu inšpektorátu čs. brannej moci v Prahe.

PÔSOBNIE V LEGIOBANKE

Civilná kariéra Pavla Varsika bola spojená s bankovníctvom, najmä s Bankou československých légii v Prahe (ďalej len Legiobanka). Do služieb Legiobanky bol prijatý 1. apríla 1921, pričom do

26. februára 1925 pôsobil ako riaditeľ jej pobočky v Bratislave a súčasne ako člen miestneho predstavenstva. Od roku 1925 do roku 1939 bol členom riaditeľstva Legiobanky v Prahe, kde pôsobil ako expert pre Slovensko a Podkarpatskú Rus. Bol riaditeľom aflačného a eskontného oddelenia a popritom sa v roku 1936 stal jedným z riaditeľov úverového oddelenia a riadil úverové záležitosti Slovenska a Podkarpatskej Rusi. V rokoch 1931 až 1939 bol členom správnej rady Legiobanky. Po vzniku Slovenského štátu sa vrátil do Bratislavy, kde pôsobil od 1. júla 1939 ako hlavný riaditeľ Slovenskej všeobecnej úvernej banky v Bratislave až do svojej nečakanej smrti 23. septembra 1939. Z ostatných funkcií treba uviesť aspoň zvolenie za dôverníka Kuratória Všeobecného fondu peňažných ústavov od 21. 12. 1932.

Legiobanka bola pôvodne finančný ústav, úzko zameraný na poskytovanie úverov legionárom a ich pozostalým či príbuzným. Neskoršie sa preorientovala na banku uskutočňujúcu klasické bankové obchody. V polovici dvadsiatych rokov sa začala výraznejšie exponovať na Slovensku, čím sa sledovala aj nacionalizácia tunajších maďarských a nemeckých bánk. Prevzatím a likvidáciou peňažných ústavov si vytvorila sieť filiálok a aflácií, pričom medzi najvýznamnejšie patrili Americko-slovenská banka v Bratislave a Slovenská všeobecná úverná banka v Bratislave. Úvery povoľované aflovanými ústavmi musel schváliť tzv. cenzúrny výbor vymenovaný správnu radou Legiobanky. Za eskontné oddelenie bol do výboru delegovaný práve Pavel Varsik.

Pavel Varsik sa významne podieľal na centralizácii slovenského peňažníctva. Legiobanka predložila na jeseň roku 1932 ministerstvu financií návrh, aby sa do Slovenskej všeobecnej úvernej banky začlenilo viacero bánk, konkrétne Americko-slovenská banka, Bratislava, Novozámocká ľudová banka, Spišskonovoveská úverná banka, Hospodárska úverná banka, Tornaľa, Hontianska ľudová banka, Šahy, Nitrianska všeobecná banka, Nitra. Do Legiobanky sa mala začleniť Prvá prievidská banka, Ružomerská všeobecná banka, Trnavská I. banka, Ústredná ľudová banka Žitného ostrova, Dunajská Streda, Zemplínska eskontná a ľudová banka, Michalovce, Zlatomoravecká agrárna banka a Žilinská obchodná banka.

Legiobanka nakoniec svoj plán v modifikovanej forme realizovala v rokoch 1932 až 1935, keď Slovenská všeobecná úverná banka v Bratislave aflovala Nitriansku všeobecnú banku, Prvú prievidskú banku, Trnavskú I. banku, Všeobecnú úvernú banku, Komárno. Na príkaz Legiobanky prevzala Slovenská všeobecná úverná banka fúziou Americko-slovenskú banku, Spišskonovoveskú banku, Novozámockú ľudovú banku a Ústrednú ľudovú banku Žitného ostrova, Dunajská Streda. Z plánovaných fúzií boli nakoniec na valnej hromade Legiobanky schválené v marci 1933 len fúzie s Ružomerskou všeobecnou bankou, so Zemplínskou eskomptnou a ľudovou bankou, Michalovce, Zlatomoraveckou agrárnou bankou a Žilinskou obchodnou bankou.

Pavel Varsik, 1932

Foto: Archív ČNB

Pri rokovaniach o uvedených afláciách a fúziách hral významnú úlohu práve Pavel Varsik ako expert Legiobanky pre Slovensko a Podkarpatskú Rus. Zároveň bol delegovaný do riadiacich orgánov aflovaných podnikov, ako napríklad do Americko-slovenskej banky, kde v rokoch 1927 až 1933 pôsobil ako člen správnej rady. Podľa finančnej ročenky Compass Čechoslovakei 1936 bol Pavel Varsik členom riaditeľstva a správnej rady Banky čsl. légii v Prahe, členom správnych rád Slovenskej všeobecnej a úvernej banky v Bratislave, Komárňanskej korunovej banky v Komárne, Nitrianskej všeobecnej banky, Trnavskej I. banky, firmy Slovenka, továreň na pletený a tkaný tovar, Martin, Tatranskej elektrickej vicinálnej dráhy, Starý Smokovec, ako aj v podniku Legiolom, Bratislava.

V roku 1938 sa vedenie Legiobanky rozhodlo uskutočniť druhú fázu svojho plánu na koncentráciu bankovníctva na Slovensku. Na 48. riaditeľskej porade Legiobanky v r. 1938 vrchný riaditeľ Khyn vyzval, aby začali aktívne konať viaceré pracovné komisie, konkrétne stavebná komisia, komisia pre Slovensko a komisia jubilejná. Za predsedu komisie pre Slovensko vymenoval práve Pavla Varsika.

Plánovaná fúzia Slovenskej všeobecnej úvernej banky v Bratislave s Legiobankou sa však nakoniec neuskutočnila z dôvodu zásadných politických a ekonomických zmien, ktoré v marci 1939 vyvrcholili rozpadom Československa.

VPLYV LEGIOBANKY NA VZNIK FABRIKY NA MYJAVE

Aj keď Pavel Varsik patril dlhé roky medzi obľúbené osobnosti pražského spoločenského života, nezabudol ani na svoj rodný kraj a slovenský pô-

vod. Svojím pôsobením v Legiobanke sa okrem centralizovania slovenského bankovníctva výrazne pričínal o vybudovanie priemyslu na Myjave. Historik Branislav Varsik v knihe *O čom mlčia archívy* píše: „...na Myjavu sa po prevrate roku 1918 zabudlo a nevznikol tu nijaký priemyselný podnik, aby myjavskí rodáci už nemuseli hľadať prácu za hranicami. Myjava ležala v kopcovitom kraji a v starších časoch vznikli tu remeslá, ktoré však od konca 19. storočia začali upadať. Upadlo staré pytlíarske remeslo a po roku 1918 aj iné remeslá.“

Prvý priemyselný podnik na Myjave – Taušova fabrika, predchodkyňa Slovenskej armatúrky Myjava – tak vznikol v mimoriadnych pomeroch, keď sa Československá republika dostala do ťažkej situácie pre narastanie moci Hitlera a fašizmu.

Taušova fabrika, pôvodne fabrika Tauš & Speváček, ktorá v pomerne jednoduchých podmienkach začala vyrábať lustre a tzv. silnosvetelné petrolejové lampy pre železnice, vznikla v r. 1921. Firma neskôr rozšírila výrobu o mosadzné stavebné kovanie a zamestnávala pri striedavej konjunktúre 80 až 250 zamestnancov. Postupne rozšírila výrobu aj na jemné niklované a chromované armatúry. V dôsledku krízy a možno aj nedobrého vedenia sa firma dostala pod správu Legiobanky. Od r. 1936 na základe intervencií Ministerstva národnej obrany dostávala zákazky priamo od Zbrojovky Brno. Ministerstvo žiadalo presídliť zbrojné oddelenie do vnútrozemia. Uvažovalo sa o viacerých miestach, kde by mal byť nový závod postavený. Na výber bolo Nové Mesto nad Váhom, Svätá Sidónia, Myjava, Vrbové a Vlára. Pavel Varsik presvedčil vedúcich predstaviteľov továrne Tauš, ktorá pôsobila do roku 1921 v Petržalke, že jej premiestnenie na Myjavu je pre republiku bezpečnejšie ako uvažované sídlo vo Vrbovom.

Neskôr sa Pavel Varsik výrazným spôsobom zaslúžil o to, že firma Tauš nemusela v zložitých politických a ekonomických podmienkach na prelo-

me rokov 1938 a 1939 zastaviť výrobu a prepustiť robotníkov, o čom svedčí korešpondencia firmy Tauš o vojnovej výrobe v r. 1938 – 1941, ktorá je uložená v Štátnom archíve v Bratislave. Pavel Varsik ako bývalý legionár osobne intervenoval na Ministerstve národnej obrany a ako riaditeľ Legiobanky dozeral na chod podniku.

SKORÝ KONIEC

Úlomok z ručného granátu, ktorý mu spôsobil zranenie počas jeho vojenskej kariéry, sa ozýval stále častejšie, no operáciu odporúčanú anglickými lekármi stále odkladal. V septembri 1939 sa jeho hospitalizácia na klinike profesora Čárskeho stala nutnou. Na zasadnutí riaditeľstva Legiobanky 11. septembra 1939 referoval vrchný riaditeľ Josef Khyn o situácii na Slovensku a o zhoršenom zdravotnom stave Pavla Varsika, ktorý sa musel podrobiť operácii a jeho stav vyvolával obavy. Operácia však nebola úspešná a následkom starého zranenia podľahol. V nekrológu uverejnenom v Českom slove sa píše: „S vrchním ředitelem Varsikem odchází člověk velmi dobrého srdce. Pro tuto vlastnost těšil se značně oblíbě, neboť nikdy nedovedl odepřít nikomu potřebnému svoji pomoc. Mladý Slovenský stát ztrácí v něm významného odborníka z oboru penežnictví, Praha dobrého přítele, který by byl pokračoval neocenitelné služby při navazování v nových poměrech, tak potřebné účinné spolupráce mezi hospodářstvím Protektorátu a Slovenským státem.“

Pavel Varsik bol legionár v prvej svetovej vojne, popredný predstaviteľ odboja a vlastenec, aktívny príslušník čsl. légii v Rusku a účastník vojnových bitiek. Bol významným predstaviteľom slovenského bankovníctva tej doby a prispel k jeho centralizácii. Utrpel zranenie v dôsledku vybuchnutého granátu a po dvadsiatich rokoch na jeho následky zomrel. Pochovaný je na starobyľom cintoríne na Kozej bráne v Bratislave, kde našli odpočinok mnohé významné osobnosti našich dejín.

Autorka príspevku JUDr. Zora Vypušťáková je vnučkou profesora histórie PhDr. Branislava Varsika, ktorý bol bratom Pavla Varsika.

Zoznam literatúry a použitých prameňov

Literatúra

- Miloslav Čaplovič: Pavel Varsik. Legionár a riaditeľ Legiobanky. In: Michálek, Slavomír et al.: Do pamäti národa. Osobnosti slovenských dejín prvej polovice 20. storočia. Bratislava: Veda, 2003, s. 639 – 642. ISBN 80-224-0771-2
- Brádlarová Daniela: Banka československých légii v letech 1919 – 1938: Dizertačná práca. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2005. 376 s.
- Ján Gálik: Myjava v obrazoch histórie. 1. vyd. Martin: Neograf, 2010. 427 s. ISBN 978-80-970475-9-7
- Branislav Varsik: O čom archívy mlčia. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1987. 223 s.

Marcela Heglasová: Armatúrka a Myjava. Senica: RECO, s.r.o, 2017. 175 s. ISBN 978-80-89462-18-6

Archívne fondy

- Štátny archív v Bratislave. Fond: Tauš, úč. spol. v Myjave (1929) 1941 – 1948.
- Archív Českej národnej banky v Prahe. Fond: Banka československých légii v Prahe (1870) 1920 – 1955.
- Archív Národnej banky Slovenska. Fond: Slovenská všeobecná úverná banka, Bratislava 1921 – 1951(1955).
- Archív Národnej banky Slovenska. Fond: Banka československých légii, Praha 1921 – 1948 (1952).